

qanquleterakislər 28-36 gün ərzində inkişaf edir və 1,5-2 ay yaşayırlar.

Helminthozların yayılmasında, onların törədicilərinin xarici mühitdə yaşamasında ekoloji faktorların təsiri mühüm rol oynayır. Çünki helminth yumurtalarının xarici mühitdə inkişafı üçün optimal temperatur, nəmlik və oksigenlə təmin edilməsi vacib şərtlərdən biridir. Helminth yumurtalarının inkişafı üçün ən əlverişli temperatur 20-30°C hesab edilir. Nəmlik azaldıqca fekal və onunla birlikdə helminth yumurtaları da quruyurlar, formalarını itirib, büzüşüb məhv olurlar.

Helminth yumurtalarının ətraf mühitdə yaşamasında və invazion xassəsinin saxlanmasında onların oksigenlə təmin olunması böyük əhəmiyyət kəsb edir. Topa halında olan fekal kütləsinin üst hissəsində olan yumurtalar, onun daxilində olanlardan və eyni zamanda nəmliyin azalması nəticəsində daha tez məhv olurlar.

Torpağın hərarətinin və onda olan rütubətin ilin fəsillərindən asılı olaraq dəyişməsi helminth yumurtalarının yaşamasında mühüm rol oynayır. Həm torpaqda peyin gec quruyur və buna görə də yumurtaların tələf olması vaxtı uzanır. Tədqiqat aparılmış illərdə temperatur fərqiindən asılı olaraq, yəni yayın isti, qışın sərt keçməsi, yazın quraqlıq, payızın isə rütubətli olması helminth yumurtalarına təsir etmiş, ətraf mühitdə onların yaşama müddəti müxtəlif olmuşdur.

Qanquleterakidozla ən çox cavan quşların, xüsusilə qaz və ördək cücalərinin yoluxması aşkar edilir. Xəstəliyin əsas mənbəyi damlarda, su tutarlarında və s. yerlərdə helminthin yumurtalarını yayan yoluxmuş qaz və ördəklərdir. Onların yaydıqları yumurtaları sağlam quşlar yedikdə qanquleterakidoza tutulurlar. Aparığımız tədqiqatlar zamanı müəyyən edilmişdir ki, Azərbaycan şəraitində qanquleterakidoza bütün yaşda olan qazlar arasında il boyu təsadüf edilir. Yalnız qış aylarında qazlar və ördəklər arasında qanquleterakidozla yoluxmanın dərəcəsi nisbətən aşağı düşür.

Beləliklə, invazion xəstəliklərin törədicilərinə qarşı kompleks mübarizə tədbirləri aparılmalıdır. Qaz və ördəklərdə helminthozlara qarşı profilaktik tədbir kimi fəsilələr üzrə dehelmintizasiya aparılmalı, quşların gəzinti yerləri tez - tez dəyişdirilməli, şumlanmalı, körpə quşları yaşlılardan ayrı saxlamalı, quş damları quru saxlanılmalı, iş alətləri dezinvaziya edilməlidir. Təsərrüfata gətirilən yeni quşlar mütləq koproloji və

parazitoloji müayinədən keçirilməlidir. Quşların helminthozlara görə sağlam olmayan su tutarlarında və bataqlıqlarda saxlanılmasına yol verilməməlidir. Su tutarlarının hər hektarına 250-300-dən artıq quş düşməməlidir. Körpə quşlar suya buraxıldıqdan sonra hər 15 - 16 gündən bir preimaginal dehelmintizasiya edilməlidir.

Helminth yumurtalarının torpaqda, suda, ifrazatda və başqa əşyalar üzərində inkişafına və həyat fəaliyyətini saxlama qabiliyyətinə təsir edən ekoloji faktorların özü də müxtəlifdir. Bu baxımdan müxtəlif iqlim şəraitinə malik olan coğrafi zonalarda helminth yumurtalarının yaşaması eyni deyildir. Aran, dağ və dağətəyi zonalarda iqlim şəraiti (nəmlik, hərarət, günəş şüalarının intensivliyi) müxtəlif olduğundan oosistaların ətraf mühitdə inkişafı və yaşaması da müxtəlif olur.

Lakin qeyd etmək lazımdır ki, ölkəmizdə quşçuluğun özəlləşdirilməsi və yeni sənaye əsaslı fermer təsərrüfatlarının yaradılması şəraitində helminthozların baş verməsi ilin fəsillərindən asılı olaraq dəyişir. Quşçuluq təsərrüfatlarında quşların gəzinti və qidalanma yerlərində ekoloji faktorlar mövsüm üzrə dəyişkən olduğu şəraitdə helmintholoji vəziyyətin mövsümlə əlaqədar olaraq dəyişməsi mümkündür. Təbii ki, yazda və payızda ətraf mühitə düşmüş helminth yumurtaları üçün münasib şərait olduğundan az tələf olur. Qışda isə ətraf mühitin temperaturu aşağı düşür, helminth yumurtalarının invazion mərhələyə çatması ləngiyir və quşların yoluxma ehtimalı azalır.

Ədəbiyyat məlumatlarının qısa şərhindən və bizim apardığımız tədqiqatlardan görünür ki, helminth yumurtalarının ətraf mühitdə yaşamasına, invazion xassələrinin saxlanılmasına ekoloji mühitin faktorları güclü təsir göstərir. Bu baxımdan ətraf mühitin müxtəlif biotik və abiotik faktorlarının helminth yumurtalarının yaşamasına təsiri daha ətraflı öyrənilib ümumiləşdirilməli və hər bir təsərrüfatın konkret ekoloji şəraitini nəzərə alaraq profilaktik tədbirlər tətbiq olunmalıdır.

Quşçuluq təsərrüfatlarında təbii ekoloji tarazlığın pozulması nəticəsində parazit -sahib sistemində qarşılıqlı tərəflərin müvazinəti dəyişir, parazit inkişafı üçün daha münasib şərait yaranır. Ona görə də təsərrüfatlarda invazion xəstəliklərə qarşı profilaktiki tədbirlər həyata keçirilərkən ümumekoloji və təsərrüfatdaxili faktorlar kompleks şəkildə nəzərə alınmalıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Məmmədov Q.A., Hacıyev Y.H., Şirinov N.M., Ağayev Ə.Ə. //“Baytarlıq parazitologiyası”, 1986, 344 s.
2. Musayev M.Ə., Hacıyev A.T., Yolçiyev Y.Y., Vahidova S.M., Mustafayeva Z.Ə. Azərbaycanda ev quşlarının parazitləri və həyat” jurnalı, 2008, № 2, səh. 44-45.
3. Rzayev F.H. “Ev su quşlarının helminthozları”, “Elm və amillərin təsiri”, AMEA - nın Xəbərləri “biologiya elmləri”, 2008, № 5- 6, səh. 114 – 120.
5. Гасанова Ж.В. Кокцидий домашних водоплавающих и куриных птиц Азербайджана. Вестник Запорожский Национальный Университет (Украина), 2011, стр.36-42.
6. Рыжиков К.М., Черткова А.Н. Определитель гельминтов куриных птиц. М., Наука. 1968, стр. 21-24.

**Роль экологических факторов в распространении
возбудителей гангулетеракидоза**

З.Т.Агаева

Во результате проведенных исследований выяснилось, что в хозяйствах высокая зараженность гангулетеракидозом по сезонам года отмечалось осенью. Слабая зараженность гусей и уток (регистрируется) выявлено зимой. И это связано действием экологических факторов на выживаемость и сохраняемость инвазионных свойств возбудителей гангулетеракидоза.

Ключевые слова: паразит, гусь, утка, хозяйство, обследование, экологическая фактор

**Role ecological factors in the spread the agent
of qanquleterakidosis**

Z.T.Agayeva

As a result of investigations it was found high seasonal infestation in forms with qanquleterakidosis in autumn. Weak infestation at geese and ducks (registreated) was in winter. Related effect of enviromental factors on survival and persistence of invasive properties the agent of qanquleterakidosis.

Key words: parasite, geese, ducks, facility, investigation, environmental factors

